

2025-06-04

Jämställdhetsmyndigheten

info@jamstalldhetsmyndigheten.se

Diarienummer: ALLM 2025/119

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer S2025/00416

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ BETÄNKANDET STÄRKTA DRIVKRAFTER OCH MÖJLIGHETER FÖR BISTÅNDSMOTTAGARE, SOU 2025:15

Sammanfattning

Jämställdhetsmyndigheten avstyrker förslagen om bidragstak, moderniserad riksnorm och begränsning av försörjningsstöd för större hushåll. Det finns brister i utredningens jämställdhetsanalys och förslagen riskerar att öka den ekonomiska ojämställdheten. Riskerna för jämställdheten är större än de begränsade eller mycket begränsade positiva sysselsättningseffekter som utredningen bedömer att förslagen kommer få på kort och lång sikt. Förslagen riskerar att särskilt missgynna ensamstående kvinnor med barn, som är den grupp där behovet av försörjningsstöd är störst. Begränsningarna i försörjningsstödet som utredningen föreslår riskerar att öka kvinnors ekonomiska beroende av en partner och öka risken för att utsättas för våld i nära relationer inklusive ekonomiskt våld.

Övergripande synpunkter

Målet om ekonomisk jämställdhet tar sikte på att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut. Ekonomiskt bistånd är inte en eftersträvarsvärd försörjning, inte heller i fråga om ekonomisk jämställdhet och kvinnors ekonomiska självständighet. Däremot kan det ha en viktig funktion som kompensatorisk insats. Det är viktigt att det ekonomiska biståndets syfte vägs noga gentemot de sysselsättningspolitiska motsättningar som kan uppstå. Detta för att inte öka den ekonomiska utsattheten bland grupper med redan små marginaler eller skapa inlåsnings effekter. Utredningens förslag tar inte i tillräckligt hög utsträckning hänsyn till kvinnors och mäns olika livsvillkor. Vi menar att det behövs mer utförliga analyser av konsekvenserna för grupper av kvinnor och män.

Ekonomiskt bistånd är ett viktigt verktyg för att motverka ekonomisk ojämställdhet bland grupper av kvinnor och män. Sett till andel i befolkningen är ekonomiskt bistånd vanligast bland ensamstående kvinnor med barn. Drygt 21 000 ensamstående kvinnor med barn fick ekonomiskt bistånd 2023. Det innebär att omkring 11 procent

av dessa hushåll fick ekonomiskt bistånd under 2023, motsvarande siffra bland ensamstående män med barn är knappt 6 procent.¹

Att begränsa försörjningsstödet enligt utredningens förslag om en modell för bidragstak, moderniserad riksnorm och begränsning av försörjningsstödet för större hushåll riskerar att bidra till minskad ekonomisk jämställdhet. Riskerna för den ekonomiska jämställdheten är större än de begränsade eller mycket begränsade effekterna på sysselsättning som utredningen bedömer att förslagen kommer få på kort och lång sikt.

Det finns brister i utredningens jämställdhetsanalys. Antaganden om arbetsmarknadsdeltagande och sysselsättning bland olika grupper tar inte hänsyn till att kvinnor och män har olika förutsättningar och villkor på arbetsmarknaden. I yrken där kvinnor är i majoritet är det svårare att få en heltidsanställning och lönerna är i genomsnitt lägre än i motsvarande yrken där män är i majoritet. Fler kvinnor än män är sjukskrivna för arbetsorsakade besvär. Eftersom kvinnor oftare arbetar deltid än män är kvinnors ersättningar för exempelvis sjukdom även lägre än mäns. Ojämställdheten på arbetsmarknaden gör att incitamenten och möjligheterna till att öka sitt förvärvsarbete skiljer sig åt mellan kvinnor och män. Utöver ojämställdheten på arbetsmarknaden har grupper av kvinnor större behov av socialförsäkringen och ekonomiskt bistånd än män eftersom de oftare har eget omsorgs- och försörjningsansvar för barn samt ägnar mer tid åt obetalt hem- och omsorgsarbete. Även det kan påverka individens reella möjligheter att öka sitt förvärvsarbete. Över tid har statens omfördelade insatser minskat och flera bidrag och ersättningar har halkat efter dagens prisutveckling. Jämställdhetsmyndigheten har tidigare visat hur ekonomisk stress har en negativ inverkan på utrikes födda kvinnors möjligheter att söka arbete.²

Begränsningar i försörjningsstödet i den proportion som utredningen föreslår riskerar att öka det ekonomiska beroendet av en partner. Det i sin tur kan öka risken att utsättas för våld i nära relationer inklusive ekonomiskt våld.³

Utredningen konstaterar även att i synnerhet barnhushåll kommer drabbas av begränsningarna i försörjningsstödet och att förslaget om införandet av ett bidragstak inte är förenligt med barnkonventionen. Detta är grund för avstyrkan.

Jämställdhetsmyndigheten delar utredningens bedömning att det vore positivt att utreda möjligheten att individualisera det ekonomiska biståndet.

7.9.1 En modell för bidragstak inom ekonomiskt bistånd

Jämställdhetsmyndigheten avstyrker förslaget. Det fiktiva beräkningsunderlaget som utgör taknivån för ett hushålls samlade bidrag, ersättningar och försörjningsstöd bortser från att kvinnor och män har olika villkor på arbetsmarknaden och i frågor om anställningsvillkor, arbetsmiljö och lön.

Utredningens fiktiva beräkningsunderlag bygger på antagandet att den som mottar försörjningsstöd som övergår till eller ökar sitt förvärvsarbete ska erhålla en

¹ Socialstyrelsen (2023) Statistik om ekonomiskt bistånd 2023, tabell 4.

² Jämställdhetsmyndigheten (2023:5) Mellan tillit och misstro - Utrikes födda kvinnor om sina behov och hinder i relation till arbetsmarknadsetablering.

³ Ekonomiskt våld kan beskrivas som en process varigenom en individ utövar makt och kontroll över en annan genom handlingar som hindrar den andra från att använda, kontrollera eller avyttra sina ekonomiska resurser.

heltidslön. Det tar därmed inte hänsyn till att kvinnor och män med försörjningsstöd har olika villkor för att övergå i förvärvsarbete på heltid. Det är dubbelt så många kvinnor som män som arbetar deltid. Av de som uppger att de arbetar deltid för att arbetsgivaren inte erbjuder heltid är 63 procent kvinnor. Av de som uppger att de arbetar deltid för att arbetet är fysiskt eller psykiskt krävande är knappt 85 procent kvinnor. Beräkningsunderlaget bygger även på antagandet att två vuxna i ett hushåll med barn har förutsättningar att arbeta heltid. Kvinnor tar dock fortsatt större ansvar för omsorgen om barn, av de som uppger att de arbetar deltid för att ta hand om barn är 81 procent kvinnor.⁴ Könsfördelningen visar att kvinnor och män har olika förutsättningar och villkor för att övergå i förvärvsarbete på heltid.

Utredningen menar att förslaget kommer öka inkomstspridningen och den ekonomiska ojämställdheten. Den konstaterar också att förslaget strider mot barnkonventionen och att konsekvenserna för de barn som påverkas kan bli stora på både kort och lång sikt. De antar även att effekterna på sysselsättningen kommer vara begränsade. Sammantaget leder detta till att Jämställdhetsmyndigheten avstyrker förslaget.

Vi delar utredningens bedömning att det vore positivt att utreda möjligheten att individualisera det ekonomiska biståndet och håller med utredningen i förslaget om att ett bidragstak enligt den föreslagna modellen endast bör införas om det föregås av en individualisering (7.9.2). Det hade sannolikt minskat risken för ekonomiskt beroende av en partner och minskat risken för ekonomiskt våld. Jämställdhetsmyndigheten delar även utredningens bedömning att flerbarnstillägget inte bör avskaffas i samband med ett eventuellt införande av modellen för ett bidragstak (7.9.6) eftersom de omfördelade effekterna som finns i flerbarnstillägget bidrar till ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män.⁵ Frånvaron av jämställdhetsperspektiv i beräkningsunderlaget i kombination med de skattade negativa effekterna på den ekonomiska jämställdheten samt att förslaget beskrivs strida mot barnkonventionen, gör att vi avstyrker förslaget om ett bidragstak i sin helhet.

8.9.2 Riksnormens kostnadsposter

Förslagen för en ny riksnorm medför i genomsnitt en lägre norm och en lägre nivå av försörjningsstödet för de flesta hushåll, särskilt för barnhushåll. Jämställdhetsmyndigheten avstyrker förslaget med hänvisning till utredningens slutsatser att beloppen kommer att minska för kvinnor i högre utsträckning än män och bidra till ökad ekonomisk ojämställdhet samt att det i synnerhet är för barnhushåll som försörjningsstödet minskar. De tidigare höjningar som gjorts av riksnormens belopp utanför de som motiverats av den generella prisutvecklingen i samhället har handlat om att öka levnadsstandarden för barn. Jämställdhetsmyndigheten menar därför att minskat försörjningsstöd som särskilt får konsekvenser för barnhushåll och hushåll med flera barn behöver ses i ljuset av det.

Utredningen menar att de positiva effekterna på sysselsättningen förväntas vara begränsade på både kort och lång sikt. Jämställdhetsmyndigheten menar att riskerna för ekonomisk utsatthet för barnhushåll, i synnerhet för ensamstående kvinnor med

⁴ SCB. Jämställdhetsstatistik. Tabell 2.26 - Orsak till deltidsarbete 2024.

⁵ Jämställdhetsmyndighetens remissvar på betänkandet Träffsäkert, SOU 2021:101.

barn, och den negativa effekten på den ekonomiska jämställdheten, är större än utredningens skattade begränsade positiva effekter på sysselsättningen.

10.6.1 Begränsning av försörjningsstödet för större hushåll

Jämställdhetsmyndigheten avstyrker förslaget. Kvinnor är som tidigare konstaterat överrepresenterade bland ensamstående föräldrar, i synnerhet med flera barn, vilket gör att de i högre utsträckning än män påverkas negativt av en begränsning av försörjningsstödet i den proportion som utredningen föreslår. Förslaget riktar in sig på en relativt liten grupp hushåll där den ekonomiska standarden redan är låg. Antalet hushåll med fler än 3 barn som får ekonomiskt bistånd är 5 993 stycken. Det utgör 4 procent av de hushåll som får ekonomiskt bistånd. En tredjedel av dessa är ensamstående kvinnor med barn.⁶ Bland familjer med fler än fyra barn har 44 procent låg ekonomisk standard. Andelen med låg ekonomisk standard ökar ju fler barn det är i familjen. Av familjer med sju eller fler barn är det 84 procent som har låg ekonomisk standard.⁷

Ensamstående kvinnor med flera barn som mottar försörjningsstöd har mycket begränsade möjligheter att öka sin förvärvsinkomst. Bland annat eftersom individer med kort utbildning är överrepresenterade i gruppen. De arbetar ofta inom yrken där kvinnor är i majoritet med genomsnittligt låga löner och möjligheterna att öka sin arbetstid ofta är mycket begränsade. Det innebär att den uteblivna inkomsten från försörjningsstödet högst troligt inte kommer täckas upp av annan inkomst vilket kommer orsaka ytterligare ekonomisk utsatthet för en grupp med redan små marginaler. Ett annat hinder för ensamstående kvinnor med flera barn att öka sin arbetstid eller sitt arbetskraftsutbud är att tillgången till barnomsorg på kvällar, helger och nätter är mycket begränsad.

Utredningen bedömer att de positiva effekterna på sysselsättningen, på både kort och lång sikt, troligtvis är mycket begränsade. Jämställdhetsmyndigheten bedömer att riskerna för ökad ekonomisk utsatthet bland ensamstående kvinnor med barn samt barnhushåll är större än de väntade små och osäkra effekterna på ett minskat biståndsmottagande.

Peter Vikström
Avdelningschef

Malin Allert
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har enhetscheferna Jens Sandahl och Line Säll deltagit.

⁶ Socialstyrelsen (2023) Statistik om ekonomiskt bistånd 2023, tabell 3.

⁷ Försäkringskassan (2023) Korta analyser 2023:2.